

פרשת "בלק"

מאת נורית גל רכס

בשנת 1967 חשף צוות **חפירות הולנדי** מבנה של **מקדש** בתל דיר עלא שבירדן, כ־8 ק"מ מנהר הירדן, בקרבת נחל יבוק. על קירות המקדש נמצאו חרוטות כמה כתובות במצב השתמרות קשה ביותר. עד היום פיענוחן שרוי במחלוקת. למרות הקשיים הצליחו החוקרים לפענח מספר שורות, והן זיכו את הכתובות שנמצאו באתר בשם "כתובת בלעם". החוקרים חלוקים באיזו שפה נכתבה הכתובת.

תמציתה של הכתובת היא נבואת פורענות וחורבן, מה שנראה כ**משפט אחרית הימים** בכתובת מסופר על בלעם בן בעור, "איש חזה אלהן". מסופר שם כי ה**אלים** פקדו אותו בלילה וסיפרו לו על פעולתו של בלע ב**אחרית הימים**. בתגובה **צ** בלעם ובכה בבוקר, וכאשר שאלו אותו בני עדתו למהות מעשיו, סיפר לשומעיו על החיזיון שראה.

אפשר לזהות קירבה לשונית וסיפורית לפרשת בלק ויש בה כדי לאשש את קיומו של בלעם בן בעור או בן פער שתום העין. בלעם הוא דמות חריגה ומעניינת, מבחינת המראה החיצוני והכוחות המשויכים לו. מכשף, שמאן, אישיות רוחנית בעלת השפעה מוכר באיזור מגוריו, למילים שלו יש השפעה (קללה או ברכה), הוא מכיר בנוכחות ה', ובפרשה ה' מדבר איתו מה שדורש התייחסות מיוחדת לפסוק בסוף ספר דברים: "ולא קם עוד נביא בישראל כמושה אשר ידעו ה' פנים אל פנים". בישראל לא קם, אבל מחוץ לישראל יש מישהו עם גישה לה'.

ובכל זאת הפרשה קרויה על שם בלק בן צפור, מלך מואב. בלק מוזכר במקומות נוספים בתורה ובברית החדשה ובתלמוד, למרבית הפלא: אמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושניים קרבנות שהקריב בלק הרשע – זכה ויצתה ממנו רות, דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: רות – בת בנו של עגלון מלך מואב בן בנו של בלק מלך מואב.

בלק חושש מעם ישראל ואומר: "העם הזה פִּי עָצוּם הוּא מְמַנִּי אוֹלֵי אוֹכֵל נֶפֶחַ בּוֹ וְאֶגְרָשְׁנוּ מִן הָאָרֶץ" ובעצם פוחד כי עמו הוא הבא בתור במסע הכיבוש והניצחונות של עם ישראל בדרכו לארץ. הוא פונה למדיין, לחבירה במאבק נגד בני ישראל.

שתי הממלכות משגרות שליחים נכבדים אל בלעם, כדי שיבוא לקלל את בני ישראל וכך להביס אותם. בלעם מבקש מהמשלחת להמתין עד הבוקר, כדי שיוכל לקבל את הסכמת אלוהים בלילה נגלה ה' אל בלעם ומצווה עליו "לא תלך עמהם, לא תאור את העם כי ברוך הוא". בבוקר מודיע בלעם למשלחת, כי על פי ציווי ה' אינו יכול ללכת עמהם.

בלק המלך לא מתייאש. הוא מוסיף ושולח משלחת נכבדה מהראשונה. בלעם מסביר לנכבדי מדיין, כי בעד כל-הון-שבעולם לא יוכל לעבור על דבר ה'. בכל זאת הוא מציע להם להמתין לבוקר. באותו לילה אומר אלוהים לבלעם: "לך אתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר".

"וַיִּקַּם בַּלְעָם בְּבִקְרָה, וַיִּחַבֵּשׁ אֶת-אֶתְנָנוֹ" פסוק שהזכיר לי מיידית את: "וַיִּשְׁכַּם אֲבָרְהָם בְּבִקְרָה וַיִּחַבֵּשׁ אֶת-חֲמורוֹ".

בלעם יוצא לדרך רכוב על אתונו. ה' מציב בדרך מלאך ובידו חרב שלופה. האתון המבוהלת נוטה מן הדרך אל השדה, ובלעם שאינו רואה את המלאך, מכה את אתונו להחזירה לדרך וזה

מתרחש עוד פעמיים. בפעם השלישית מתחולל פלא המוזכר במסכת אבות ברשימת עשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות: ה' פותח את פי האתון, והיא מטיפה לבלעם על שהוא מכה אותה למרות נאמנותה רבת השנים. אז גם נגלה המלאך אל בלעם ומוכיח אותו. הוא אומר לו כי האתון הצילה אותו ממוות, ועתה עליו להישמר ולדעת כי שליחותו תתבצע רק על-פי הנחיות ה'.

המספר שלוש ממשיך. בלק מוביל את בלעם לשלושה מקומות, בונה מזבח מעלה עולה בתקווה שהקללה תעלה בפיו, אך במקום הקללה עולות ברכות יפות המוכרות לכולנו:

במקום הראשון, קרית חוצות:

כִּי-מֵרֵאשׁ צָרִים אֶרְאֶנּוּ, וּמִגְבְּעוֹת אֲשׁוּרְנוּ:

הֵן-עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן, וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב.

ואח"כ, במקום השני, בשדה צופים:

הֵן-עַם כְּלָבִיא יָקוּם, וְכֶאֱרִי יִתְנַשֵּׂא;

ובתקווה שבמקום השלישי, **בראש הפעור**, הוא יצליח בקללה:

מֵה-טָבוּ אֶהְלִיךָ, יַעֲקֹב; מִשְׁפָּנְתֶיךָ, יִשְׂרָאֵל.

כֶּרַע שְׂכָב כְּאֶרֶץ וּכְלָבִיא, מִי יִקְיָמוּנוּ; מִבְּרֶכֶת בְּרוּךְ, וְאֶרְרֶיךָ אֲרוּר.

הסיפור נגמר ב: "וַיִּקַּם בַּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לְמִקְוֵמוֹ וְגַם בָּלַק הֵלֵךְ לְדַרְכּוֹ". ואז "וַיַּחַל הָעָם לְזַנּוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב: וַתִּקְרְאוּן לָעָם לְזַבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכֵל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן". קדימון לפרשת פנחס בשבוע הבא.

מי נועד להיות מושפע מאפיזודת בלעם? האם היא נועדה לחולל איזו תמורה? מי היה קהל היעד שלה?

היא לא השפיעה על המואבים. הם המשיכו ושלחו את בנותיהם לפתות את בני ישראל, הפעם בהצלחה. בני ישראל נענשו במגפה איומה, ו-24 אלף מהם נספו. הפרשייה לא השפיעה על המדיינים; איבתם לבני ישראל הייתה עזה ונותרה כזאת אחרי המאורע, ועל כן הורה ה' למשה "צִרּוֹר אֶת הַמְדִינִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם". גם בלעם עצמו לא הושפע. בהמשך, מסופר כי במהלך המלחמה עם המדיינים בלעם נהרג. מדברי משה עולה כי המעשה עם בנות מדיין שהסתיים במגפה היה רעיונו של בלעם. כלומר בלעם, שעבר חוויה מרעישת, מכוננת לכאורה, שבה הקללות שהגה הפכו בפיו לברכות, נותר אחריה עוין כלפי העם שבירך, וכנראה גם כלפי האל שעולל לו את זאת, ומוחו הוסיף לחבֵּל מזימות מחוכמות לפגיעה בבני ישראל.

ובני ישראל? הם נותרו חשופים לפגעי המואבים, המדיינים ואלוהי-הנכר. המאורע לא שינה גם את משה, שהתיר לפנחס לעשות את המעשה המכריע שיבלום את המגפה, ומיד לאחר מכן שמע מה' שיהושע יירש ממנו את ההנהגה.

אם מאורע בלעם לא שינה לא את המואבים ולא את המדיינים ולא את בני ישראל, לא את בלעם ולא את משה, איזה עניין יש לנו בו? איזה תפקיד הוא ממלא בסיפור תולדותינו? לאורך הדורות מאורע בלעם אכן נתפס כציון-דרך מרכזי. כך בהמשך התנ"ך מוזכר ע"י משה ויהושע, עזרא ונחמיה ולהבדיל גם בברית החדשה, וכך כחלק נכבד ואהוב בתפילות.

התחלתי את דברי בכוונה דוקא באותה כתובת בלעם שנמצאה, ומספרת סיפור דומה מאוד, אבל מחוץ לתורה. בכל פרשות השבוע מתואר בדר"כ כל מה שמתרחש באופן גלוי ופומבי: נח בונה תבה, יצחק נולד, קבלת תורה בהר סיני, חטא המרגלים ועוד. בפרשת בלק מתואר מישור אחר לגמרי, מבחוץ.

באותם בקרים בהם התרחשה עלילת בלק ובלעם, התעוררו בני ישראל לעוד בוקר רגיל במסעם. חלק הלכו למשכן ודאי, חלק אספו מן והכינו ארוחת בוקר, העירו את הילדים והמשיכו בסדר יומם. הם לא ידעו כלל וכלל מה מתרחש במקביל. בדיוק כמונו, היום. יש תמיד התרחשויות, מהלכים שלמים שקורים, ומשפיעים על המציאות ואנחנו בכלל לא מודעים להם.

ולא יכולתי שלא להיזכר בשירו של זוהר ארגוב, "אל נבקש" שכתבה תמי לוי והלחין משה נגר.

אל נבקש הכל לדעת
אל נסתקרון לגבי המחר
יש לפעמים שסיבה לא נודעת
יש לפעמים שנסתר הדבר
יש דברים נסתרים
לא נבין לא נדע
נעשה גם דברים
שנראים בלי סיבה
לא צריך כל דבר
לחקור ולשאול
לפעמים גם מותר
לא לדעת הכל

ואתם, הייתם רוצים לדעת הכל?
שבת שלום!